

اندیشه‌های بزرگ‌ترین

مجموعه مقالات - ۱۵ اردیبه‌ماه ۱۳۹۵

تأملی بر تغییر رفتارهای اخیر عمان در منطقه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مجموعه مقالات

تأملی بر تغییر رفتارهای اخیر عمان در منطقه

کاری از اندیشکده راهبردی تبیین

وبسایت اندیشکده: www.Tabyincenter.ir

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، چهارراه فرمانیه، **خیابان شهید آیت الله نمر** (بوستان سابق)،

خیابان نسترن، پلاک ۳۲

کد پستی: ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۴

تلفن: ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمابر: ۲۶۱۵۳۳۲۹

فهرست

مقدمه / ۲

۱- مصادیق تغییر رویکرد پیشین عمان و گام گذاشتن در مسیر

تنش‌ها / ۴

۲- دلایل احتمالی تغییر رویکرد عمان و نزدیکی به محور ارتجاع / ۸

جمع‌بندی / ۱۸

منابع / ۲۰

(جهت دسترسی آسان‌تر به مطالب، می‌توانید روی عنوان مورد نظر کلیک کنید)

پادشاهی عمان در چند هفته‌ی اخیر مواضعی اتخاذ کرده و کنشگری خاصی از خود به نمایش گذاشته که با رویکرد و رویه‌ی پیشین این دولت کمی متفاوت و متعارض است. دولت عمان همواره تلاش می‌کرده با ایفای نقشی غیرهمسو با آل سعود، خود را دولتی مستقل، بی‌طرف و میانجی در منازعات و مناقشات منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای معرفی کند. به واسطه‌ی همین منش و کنش مستقل، عمان در برخی از تحولات و پرونده‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به ایفای نقشی میانجیگرانه پرداخته است. کمک به گفتگوهای بین ایران و آمریکا؛ از جمله در مواردی چون آزادی زندانیان محبوس در دو کشور، مذاکراتی که در نهایت منجر به معاهده هسته‌ای بین ایران و آمریکا شد و کمک به پایان یافتن بحران یمن، مصادیق عینی و مشهود رویکرد میانجیگرانه و مستقلانه پادشاهی عمان هستند که به تعبیری، مقام معظم رهبری در فرمایشات خود به واسطه‌ی همین نگرش میانجیگرانه از پادشاه عمان به عنوان «محترم منطقه» یاد کرده‌اند. رویه‌ی مذکور

عمان باعث شده بود این کشور در تنازعات و تنش‌های منطقه‌ای به جانب‌داری از کشورها نپرداخته و خود را درون قطب‌ها و درگیری‌های منطقه تعریف نکند.

با این وجود در چند هفته‌ی اخیر عمان به گونه‌ای رفتار کرده که گویی قصد دارد رویه‌ی پیشین خود را کنار گذاشته و به تنش‌های موجود در منطقه ورود کرده و از قضا جانب محور ارتجاع را بگیرد. اثبات این ادعا مصادیق فراوانی دارد که آخرین نمونه آن در پیوستن عمان به ائتلاف ضد تروریسم سعودی‌ها، خود را به نمایش گذاشته است. این الحاق در شرایطی صورت پذیرفت که مسقط در چارچوب رفتار مستقل، پیشتر و در هنگام تشکیل ائتلاف مذکور از پیوستن به آن امتناع کرده بود. با این مقدمه یادداشت پیش رو در نظر دارد ضمن اشاره مختصر به نمونه‌های گرایش‌های اخیر عمان به محور ارتجاع، دلایل احتمالی این گرایش‌ها را بررسی کند.

اندیشکده راهبردی تبیین

۱- مصادیق تغییر رویکرد پیشین عمان و گام گذاشتن در مسیر تنش‌ها

به نظر می‌رسد تغییر نگرش عمان و حرکت در مسیری همسو با محور ارتجاع به مذاکرات طرف‌های درگیر برای پایان دادن به بحران یمن بازمی‌گردد. در طرح مسقط که ۶ ماه پس از صدور قطعنامه ۲۲۱۶ مطرح شد، عمان میزبانی گفتگوها را بر عهده گرفت. این طرح نتیجه‌ی مذاکره‌ی دو نوبته‌ی «اسماعیل ولد شیخ» فرستاده سازمان ملل در امور یمن با انصارالله و «علی عبدالله صالح» بود که با مخالفت و مشارکت مقامات سطح چندم عربستان و کارشکنی این مقامات به نتیجه نرسید. پس از این ماجرا عمان دیگر میزبانی مذاکرات را نپذیرفته و میزبانی مذاکرات در سه نوبت به کویت منتقل شد.

با این وجود رویه‌ی عمان در چند هفته‌ی اخیر بیش‌ترین زاویه و فاصله را با محور مقاومت داشته و به همان نسبت به محور ارتجاع نزدیک شده است. مسقط

در این راستا نامه امارات به همراه ۹ کشور دیگر عربی به سازمان ملل را تأیید و امضا کرده است. این نامه از آنچه سیاست‌های توسعه طلبانه ایران و برهم زدن ثبات منطقه نامیده، ابراز نگرانی کرده است. در این نامه آمده: «از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به صادر کردن انقلاب ایران به کشورهای دیگر فرامی خواند، نگرانیم؛ ایران کشوری حامی تروریسم در منطقه است که از حزب الله در سوریه و لبنان گرفته تا حوثی‌ها در یمن و گروه‌های تروریستی در بحرین، عراق، عربستان و کویت حمایت می‌کند» در نامه‌ی یادشده، آنچه مداخله‌ی ایران در جنگ یمن، ارائه کمک‌های مالی، نظامی و راهبردی به انصارالله و نیز ارسال کشتی‌های حامل اسلحه نامیده شده، محکوم شده است. نامه‌ی مذکور اقدامات ایران را ناقض آشکار قطعنامه ۲۲۱۶ و ۲۲۳۱ سازمان ملل عنوان کرده است.

در ادامه‌ی این نامه به حادثه «منا» و شهادت صدها تن از حجاج نیز اشاره شده و سخنان نماینده ایران در محکومیت این حادثه، ادعاهایی کاذب برای بهره‌برداری از این حادثه، نامیده شده است. نویسندگان نامه به موضع ایران در خصوص جزایر سه‌گانه نیز پرداخته و مدعی شده‌اند: «این جزایر، جزایری عربی و جزء لاینفک امارات هستند و ایران ادعا می‌کند این‌ها، جزء جدانشدنی کشورش هستند.»

بازی کردن عمان در این چارچوب و پازل طراحی شده و «تروریسم نامیدن» آشکار ایران، موضوعی است که به هیچ‌وجه در سیاست خارجی متوازن و متعادل عمان نسبت به ایران و تحولات منطقه جایگاه و سابقه‌ای نداشته است.

مصادق دیگر، شرکت و حضور عمان در ائتلاف چهارگانه ضد یمن است که از دولت‌های آمریکا، انگلیس، عربستان و امارات تشکیل شده است. این ائتلاف پس از ناتوانی ائتلاف استیجاری برای غلبه بر

انصارالله و انقلاب یمن اعلام موجودیت کرده و جلسات متعددی در سطح وزرای خارجه برای نجات آل سعود از بحران یمن تشکیل داده و می‌دهد. عمان در آخرین جلسه‌ی ائتلاف مذکور به عنوان عضو پنجم شرکت کرده است.

این امر در شرایطی تحقق پذیرفته که نقش و جایگاه اعضای ائتلاف چهارگانه، هر کدام به تناسب در جنایت علیه مردم مظلوم یمن مشخص و مبرهن است. مشارکت در ائتلافی که نقش جنایت‌آمیز مستقیم و غیرمستقیم آن در بحران یمن ثابت شده، با سیاست‌های اعتدالی و بی‌طرفانه عمان مغایرت و مخالفت دارد.

اقدام آخر مسقط در این چارچوب، به عضویت درآمدن در ائتلاف ضد تروریسم به رهبری عربستان است. عمان چهل و سومین کشوری است که به این ائتلاف پیوسته است. ائتلاف ضد تروریسم در دی ماه ۹۴ بر اساس آنچه رهبران امر اعلام کرده‌اند به منظور مبارزه با تروریسم اعلام موجودیت کرد. عربستان در

مسیر شکل دادن به ائتلاف مزبور، بسیاری از دولت‌ها را بدون کسب اجازه و موافقت وارد ائتلاف کرد. به گونه‌ای که پس از اعلام موجودیت، تعدادی از دولت‌ها عضویت خود در این ائتلاف را تکذیب کردند. مضاف بر این ماجرا، ائتلاف مبارزه با تروریسم تاکنون هیچ چشم‌انداز و دستاوردی از فعالیت‌های ضد تروریستی خود ارائه نداده است. حتی برخی از دولت‌های عضو از جمله خود عربستان از حامیان فکری، عملیاتی و میدانی تروریسم در منطقه هستند.

۲- دلایل احتمالی تغییر رویکرد عمان و نزدیکی به محور ارتجاع

کارشناسان در مورد چرخش عمان به سمت عربستان و خارج شدن نسبی این کشور از مدار تعادل و توازن، دلایل مختلفی مطرح کرده‌اند که با نگاه منطقی و عاقلانه جنبه رسانه‌ای و سیاسی بودن این

دلایل مشخص می‌شود. به‌طور مثال خبرگزاری رویترز درک عمان مبنی بر اینکه «همکاری با ایران بی‌فایده است» را دلیل اصلی چرخش مسقط به سمت عربستان و شورای همکاری خلیج فارس دانسته است. (۲) یا روزنامه الکترونیکی «سبق» وابسته به عربستان عنوان داشته عمان با دولت‌های شورای همکاری خلیج فارس همکاری و همراهی می‌کرده و مانورهای فراوانی با این دولت‌ها به ویژه عربستان برگزار کرده است و این عضویت در ائتلاف نیز اقدامی «عجیب و غیرقابل درک نیست» (۳)، با همه‌ی این اوصاف در مورد تغییر رویکرد عمان و نزدیکی این کشور به محور ارتجاع فارغ از مسائل سیاسی و رسانه‌ای، دلایل احتمالی ذیل را می‌توان مطرح کرد:

۲-۱- بیماری سلطان قابوس و خودسری نیروهای تندرو

سلطان قابوس پادشاه عمان در دهه‌ی هشتم عمر خود به سر می‌برد او متولد ۱۹۴۰ میلادی است که حکومت را از خاندان «بوسعید» به ارث برده است. خاندان بوسعید بیش از ۳۰۰ سال در عمان حکومت‌داری سنتی و مدرن کرده است. شخص سلطان قابوس در چهل و پنجمین سال حکومت خود به سر می‌برد. ساختار حکومت در عمان به گونه‌ای است که «ولایت‌عهدی» در قانون اساسی مشخص نشده و انتخاب جانشین یا از طریق معرفی سلطان، قبل از مرگ صورت می‌پذیرد یا خاندان پادشاهی سه روز پس از مرگ پادشاه، شخصی که از هر نظر ممتاز باشد را به پادشاهی برمی‌گزیند.

با این حال افراد متنفذی هستند که مترصدند قدرت خود را تثبیت کرده و خود را به عنوان جانشین سلطان قابوس معرفی کنند. پادشاه کنونی عمان از

بیماری (سرطان) رنج می‌برد. به طوری که بارها برای این بیماری به خارج از کشور مهاجرت کرده و در بیمارستان‌های کشورهای غربی بستری شده است. آخرین نمونه آن چند ماه قبل بود که سلطان قابوس با سفر به آلمان ۸ ماه در یک بیمارستان اختصاصی، مورد مراقبت‌های ویژه قرار گرفت. (۴)

ضعف و بیماری پادشاه عمان امکان دارد عرصه را برای تندروهای نزدیک به عربستان باز کرده باشد. در این میان «فهد بن محمود آل سعید» معاون نخست‌وزیر که بنا به گفته رسانه‌ها محتمل‌ترین گزینه برای جانشینی است، روابط نسبتاً نزدیکی با دولت‌های حاشیه‌ی خلیج فارس دارد. (۵) وی بارها به کشورهای شورای خلیج فارس و آمریکا مسافرت کرده است. بنابراین با توجه به بیماری سلطان قابوس احتمال دارد عربستان از طریق نیروهای تندرو نزدیک به خود، سیاست خارجی عمان را از میانه‌روی و بی‌طرفی خارج کرده و به سمت موضع‌گیری علیه ایران و محور مقاومت هدایت نماید.

۲-۲- فشارها و تهدیدهای عربستان و ناگزیر شدن عمان از موضع گیری

آل سعود تلاش می کند در چارچوب نبرد دیپلماتیک منطقه را دوقطبی کرده و کشورهای حاضر در منطقه را میان انتخاب بین تهران و ریاض مخیر کند. از نگاه عربستان، بازیگران منطقه اعم از دولت‌ها و گروه‌های فرو و فراملی، دو گونه‌اند: همسو با ایران، همسو با عربستان، در این میان اگر بازیگران میانه‌ای هم وجود داشته باشند، باید در مرحله اول به سمت عربستان گرایش پیدا کرده و در مرحله دوم از متمایل شدن به سوی ایران منصرف شوند. (۶)

عربستان با اتکا به چنین نگاهی سعی دارد تا بر یاران خود در رقابت و خصومت با ایران بیفزاید و از طریق فشار و تهدید کشورها را به سمت و جانب خود هدایت کند. راهبرد فشار و تهدید در مصداق یمن به وضوح مشهود

است.

آل سعود بارها عمان را متهم کرده که این کشور از طریق گذرگاه‌های مرزی خود امکان ارسال سلاح به انصارالله یمن از سوی ایران را تسهیل کرده است.

به ادعای عربستان تدابیر امنیتی ضعیف و بعضاً تعمدی عمان در مرزهای خود با یمن، این امکان را در اختیار ایران قرار داده تا با استفاده از این فضا به انصارالله یمن سلاح ارسال نماید. وزیر خارجه عمان ضمن رد این اتهام، کشورهای عربی را بر آن داشته تا از قاچاق سلاح در «وادی عبیده»ی استان «مأرب» یمن جلوگیری کنند.

مصدق دیگر فشار و تهدید در «اتحادیه خلیج فارس» خود را به نمایش گذاشت. شورای همکاری خلیج فارس در صدد است برای تقویت، تحکیم و گسترده کردن همکاری‌ها «شورا» را به «اتحادیه» تبدیل کند. در این میان مسئول بحرینی که پیگیر تشکیل هر چه سریع‌تر این اتحادیه است اعلام کرده کشورهای حاشیه

خلیج فارس به حضور عمان در اتحادیه‌ی مذکور نیازی نداشته و اتحادیه بدون عمان نیز شکل می‌گیرد. اگرچه عمان تلویحاً مخالف ارتقا شورای همکاری خلیج فارس به اتحادیه خلیج فارس است اما با این وجود نمی‌تواند از منافع احتمالی عضویت در این اتحادیه نیز غافل شود.

فشار دیگر در سفر «ملک سلمان» پادشاه عربستان به کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس جنبه عملیاتی به خود گرفت. در سفر مذکور که چند هفته پیش صورت پذیرفت ملک سلمان از همه کشورهای اعضای شورای همکاری خلیج فارس دیدار کرده و عمان را از این دیدار مستثنا کرد. همین موضوع در چارچوب راهبرد تهدید و فشار برای انتخاب دوقطبی موجود در منطقه قابل تحلیل است.

۲-۳- ضعف دولت یازدهم در دیپلماسی منطقه‌ای

رویکرد تعامل‌گرا و مذاکره‌محور، اساس سیاست

خارجی دولت روحانی را تشکیل می‌دهد. روحانی در انتخابات ۹۲ توانست با تخطئه‌ی سیاست خارجی دولت قبل و پیوند زدن معیشت به پرونده‌ی هسته‌ای، آرای مردم را به سوی خود جلب کند. در این میان، برجام تنها دستاورد دولت یازدهم در صحنه‌ی سیاست داخلی و خارجی بود که از رهگذر مذاکره با ۱+۵ حاصل شده و دارای «نقاط ابهام و ضعف‌های ساختاری» بود.

روحانی با اتکا به تنها دستاورد خود در سیاست خارجی به دنبال بهره‌برداری در موضوعات داخلی است. (دستاوردی که با تصویب قانون داماتو و همچنین پیروزی ترامپ در آمریکا تبدیل به سراب شده است).

لذا تمام تلاش دولت حفظ برجام و جلوگیری از نقض آن از سوی دولت آمریکا است. برای تحقق این امر بخش عمده‌ی دیپلماسی دولت معطوف به غرب و اتحادیه اروپا است. دولت در این مسیر از طریق ارتباط‌گیری با اتحادیه اروپا و تقویت روابط خود با این اتحادیه، درصدد فشار به آمریکا است تا این دولت

تعهدات خود در برجام را اجرایی کند.

این مسئله موجب شده توجه دولت یازدهم به تحولات منطقه کمتر شده و منطقه از اولویت نخست دولت خارج شود. این در حالی است که امنیت ملی، اقتدار، عمق راهبردی و جایگاه ایران در آینده‌ی جهان به تحولات منطقه بستگی دارد که غفلت از این موضوع می‌تواند تمام راهبردهای ایران در سیاست خارجی را با مشکل مواجه ساخته و امنیت ملی ایران را تحت الشعاع قرار دهد.

غفلت دولت یازدهم از تحولات منطقه زمین بازتری را برای کنشگری طرف مقابل مهیا کرده است. به طوری که عربستان و دولت‌های تابع با اتخاذ دیپلماسی فعال، سناریوها و حمله‌های متعددی را علیه ایران و محور مقاومت تدارک می‌بینند، اما در این میان، آنچه طرح‌ها و سناریوهای طرف مقابل را به نتیجه رسانده و دولت‌های مختلف را گرد او جمع کرده؛ انفعال و بی‌برنامگی دولت برای پرداختن به مسائل منطقه است. به‌طور مثال

عمان به عنوان یکی از دولت‌های مورد اعتماد و میان‌رو منطقه که در منازعات و مناقشات جهانی و منطقه‌ای، نقش میانجی را ایفا می‌کرد اکنون به جنگ دیپلماتیک عربستان علیه ایران پیوسته است. یا کویت و قطر به دلیل ضعف دیپلماسی دولت یازدهم و مسئولان سیاست خارجی در زمین طراحی شده‌ی عربستانی‌ها به ایفای نقش می‌پردازند. در حالی که به اعتراف خود مقامات آل سعود کویت و عمان به نسبت‌های مختلف، سیاست‌های متفاوتی از عربستان در قبال ایران اتخاذ کرده بودند؛ اما اکنون نعل به نعل عربستان نقش ایران در منطقه را زیر سؤال می‌برند.

دیپلماسی فعال منطقه‌ای وزارت خارجه می‌توانست از طریق تعامل با دولت‌های نسبتاً میان‌رو، جنگ دیپلماتیک آل سعود علیه ایران را به شکست کشانده یا مقداری از فشار آن را تعدیل کند. عدم اهتمام به منطقه و متقابلاً تمرکز آل سعود بر منطقه، روز به روز دولت‌های منطقه را از ایران دورتر می‌کند. در صورتی که بسیاری

از این دولت‌ها اگرچه دوست ایران نبوده‌اند اما روابط خصمانه‌ای نیز با این کشور نداشته یا حداقل حاضر به ایفای یک‌جانبه‌ی نقش در زمین طراحی‌شده‌ی سعودی‌ها نبوده‌اند. (۷) لذا نگاه به غرب دولت یازدهم، عمان را نیز از ایران دور و به عربستان نزدیک کرده است. عمانی که پادشاه کشورش اولین دولت از شورای همکاری خلیج فارس بود که با انتخاب روحانی به ریاست جمهوری به ایران سفر کرده و این انتخاب را به وی تبریک گفت.

جمع‌بندی

پادشاهی عمان در چند هفته‌ی اخیر مواضعی اتخاذ کرده و کنشگری خاصی از خود به نمایش گذاشته که با رویکرد و رویه‌ی پیشین این دولت کمی متفاوت و متعارض است. دولت عمان همواره تلاش می‌کرده با ایفای نقشی غیرهمسو با آل سعود، خود را دولتی

مستقل، بی طرف و میانجی در منازعات و مناقشات منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای معرفی کند. به واسطه‌ی همین منش و کنش مستقل، عمان در برخی از تحولات و پرونده‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به ایفای نقشی میانجی‌گرانه پرداخته است.

با این وجود در چند هفته‌ی اخیر عمان به گونه‌ای رفتار کرده که گویی قصد دارد رویه‌ی بی طرفانه خود را کنار گذاشته و به تنش‌های موجود در منطقه ورود کرده و از قضا جانب محور ارتجاع را بگیرد. اثبات این ادعا مصادیق فراوانی دارد که آخرین نمونه آن در پیوستن عمان به ائتلاف ضد تروریسم سعودی‌ها، خود را به نمایش گذاشته است. امضای نامه یازده کشور عربی و شکایت این کشورها از ایران به سازمان ملل و حضور در نشست چهارگانه کشورهای ضد یمن مصادیق پیشین این رویکرد جدید عمان هستند. در اتخاذ چنین رویکردی دلایل احتمالی ذیل را می‌توان برشمرد:

۱- بیماری سلطان قابوس و خودسری نیروهای

تندرو

۲- فشارها و تهدیدهای عربستان و ناگزیر شدن عمان از موضع گیری

۳- ضعف دولت یازدهم در دیپلماسی منطقه‌ای

منابع

۱- «نامه ضد ایرانی امارات و ۱۰ کشور دیگر عرب به سازمان ملل»، خبرگزاری فارس، ۲۲ آبان ۹۵، بازیابی در پیوند زیر:
<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13950822001098>

۲- «رویترز تکشف سبب انضمام "سلطنه عمان" للتحالف الإسلامي بقياده المملكة»، خبرگزاری رویترز عربی، بازیابی در پیوند زیر:

<https://al-marsd.com/93921.html>

۳- «الأنصاری: انضمام عمان للتحالف الإسلامي یثبت كفاءه السعودیه فی إداره الحرب ضد الإزهاب»، وبگاه «سبق»،

بازیابی در پیوند زیر:

<https://goo.gl/15OxGG>

۴- «قابوس، سبق وأن أمضى ثمانية أشهر في ألمانيا لأسباب علاجية، وعاد إلى عمان في مارس آذار الماضي»، «ارم نيوز»، بازیابی در پیوند زیر:

<http://www.aremnews.com/news/arab-word/gcc/433302>

۵- «سرطان القولون يشعل بورصة التكهونات.. بالأسماء..» مرشحین لخلافه قابوس»، وبگاه «المصريون»، بازیابی در پیوند زیر:

<https://goo.gl/31O3df>

۶- برای مطالعه بیشتر ر.ک: محمد گلی، «شکایت آل سعود از ایران در شورای امنیت؛ موانع پیش رو و اهداف»، منتشر شده در اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۹ مهر ۹۵، بازیابی در پیوند زیر:

<http://tabyincenter.ir/12770>

۷- برای مطالعه بیشتر ر.ک: محمد گلی، «شکایت یازده کشور عربی از ایران به سازمان ملل؛ اهداف و شیوه مواجهه»، منتشر شده در اندیشکده راهبردی تبیین، ۷ آذر ۹۵، بازیابی در پیوند زیر:

<http://tabyincenter.ir/14954>

در چند هفته‌ی اخیر عمان به گونه‌ای رفتار کرده که گویی قصد دارد رویه‌ی بی‌طرفانه خود را کنار گذاشته و به تنش‌های موجود در منطقه ورود کرده و از قضا جانب محور ارتجاع را بگیرد. اثبات این ادعا مصادیق فراوانی دارد که آخرین نمونه آن در پیوستن عمان به ائتلاف ضد تروریسم سعودی‌ها، خود را به نمایش گذاشته است.

نشانی پایگاه اینترنتی:

www.Tabyincenter.ir

شماره تماس جهت اعزام سخنران:

۰۲۱-۲۶۱۵۳۲۳۹

شبکه (کانال) اندیشکده راهبردی تبیین در تلگرام:

@Tabyincenter

